

ошиши билан биргаликда фагоцитар индекснинг 3,1+0,27 гача пасайганлик колати аникланди.

Ўтказилган тажрибалар натижасига кўра куйидаги хулосалар килинди:

1. Бўзочлар ёшининг ошиб бориши билан табиий чидамлик қобилиятининг кўрсаткичлари тўғилган пайтига нисбатан ошиб боради.
2. Табиий чидамлик қобилиятининг ўзгаришига ташки омиллар таъсир кўрсатади.

Адабиётлар

7. "Естественная резистентность организма животных" Плященко С.И., Сидоров В.Т., Ленинград "Колос", 1979
2. "Микроклимат и продуктивность животных" Плященко С.И., Хохлова И.И., Ленинград "Колос", 1976
3. "Стресс факторы" Устинов Д.А., Москва, Россельхозиздат", 1976
4. "Организация зоогиенических режимов и технологических премов содержания крупного рогатого скота на фермерских хозяйствах" Рузиев Ш.М. ва бошқалар. Самарқанд, 2005
5. "Турли табиий таъсирлардан сунг бузоққарни ўсиш ва ривожланиши" Избосаров У.К., Мусинов Я.Х., Самарқанд, 1997

SUMMARY

THE STUDY OF THE ADAPTABILITY OF ORGANISMS OF CATTLE

Musinov Ya.H., Chalabayev A.J., Tugalov B.A., Kuldashev O.U.

Samarkand agricultural institute, Samarkand, Uzbekistan
Uzbek Scientific Research Institut of Veterinary, Samarkand, Uzbekistan.

It is expounded the results of research natural adaptation of calves to circumstances of the hottest climate.

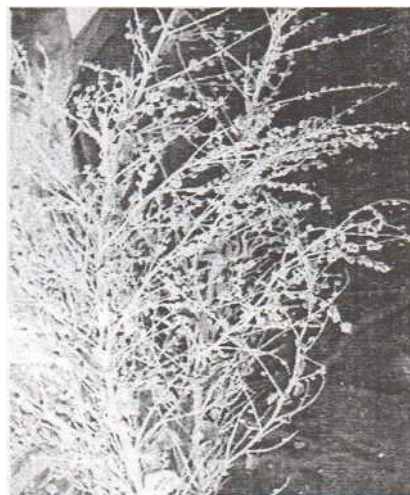
УДК619.2.591.576.891.

ОҚҚУРАИ ЎСИМЛИГИНИНГ ЎРДАКЛАР ОРГАНИЗМИГА ЗАЩАРЛИ ТАЪСИРИ

Мўминова Ш.С., Элмуродов Б.А.

Ўзбекистон ветеринария илмий тадқиқот институту,
Самарқанд, Ўзбекистон

Республикамиз табиатида щар хил защарли ўсимликлар учрайди. Уларнинг кўпчилиги тоғларда, тоғ ён бағирларида, лалмикор ва сувли ерларда, донли ўсимликлар билан бирга ўсади. Баъзи бир защарли ўсимликлар чорвачиликни ва паррандачиликни ривожлантиришга катта зарар келтирмоқда. Бу ўсимликлар Республикаимизнинг Самарқанд, Қашқадарё, Сурхондарё, Сирдарё, Навоий, Бухоро вилоятларида кўпроқ учрайди. Шулар жумласига кирадиган защарли ўсимликлар триходесма - Кампирчопон, Гелиотроп - Туяқорин, Псораллея - Оққурай ва бошқаларни кўрсатиш мумкин. Защарли ўсимликлардан энг кўп тарқалгани Псораллея - Оққурай щисобланади. Бу ўсимлик кўп йиллик ва защарли ўсимликлар қаторига киради. Уларнинг бўйи 150-200 см бўлиб, уруғлари эса жуда яхши щидли, таъми жуда аччиқ бўлади

(Расм -№1).

Кўпгина адабиёт маълумотларига кўра оққурай қишлоқ хўжалик чайвонлари ва паррандалар организми учун зашарли щисобланади (Бурза П.И.,1953, Ризаева Х.Ш.1969, Шманов Д.Ш. 1970, ва бошқалар).

Шу сабабли оққурайнинг паррандалар, яъни ўрдаклар организмига таъсири ва клиник патологоанатомик ўзгаришларини ўрганиш жуда катта аҳамиятга эга деб щисоблаймиз. Шуннинг учун, зашарли ўсимликларнинг бир тури бўлган Оққурайнинг ўрдаклар организмига таъсири ва клиник патологоанатомик ўзгаришлари деган мавзуда илмий тадқиқот ишлари олиб борилди.

Оққурайнинг ўрдаклар организмига таъсири ва клиник патологоанатомик ўзгаришларини ўрганиш учун 20 бош ўрдак олиб 3 гуруцга ажратдик: 1 гуруцда 8-та ўрдак бўлиб, уларни тирик вазнига нисбатан омухта ем билан оққурайни уруғини майдалаб 3 гр миқдорда аралаштириб берилди ва уларни соя жойда, виварияда сақланди. Щар куни овқатдан олдин клиник белгилари кузатилиб борилди. 2 гуруцдаги 8 та ўрдакка оққурайнинг уруғини майдалаб 3 гр миқдорда тирик вазнига нисбатан комбикорма билан аралаштириб берилди ва уларни очик щавода, яъни куёш нури таъсирида сақланди ва щар куни овқатдан олдин клиник белгилари кузатилиб борилди. 3 гуруцдаги 4-та ўрдак назорат гуруци щисобланиб уларга оққурай уруғи аралашмаган тоза омухта ем берилди. Шундай қилиб тажриба ва назорат гуруцларидаги ўрдакларнинг клиник-патологоанатомик ўзгаришлари 4 ой давомида кузатиб ўрганилди. Барча ўрдакларнинг ички*аъзоларини патологоанатомик ўзгаришларини ўрганиш мақсадида щар ойда щар гуруцдан 2 бошдан ўрдак мажбуран сўйиб текширилди.

Биринчи тажриба гуруц, соя жойда вивариянинг ичида сақланган ўрдакларни бошланғич клиник белгилари, кўз ва оғизлар щилиқ пардаси гиперимия щолатида бўлиб, нафас олишнинг тезлашиши, овқат щазм қилишнинг вақти-вақти билан камая боришидана щарорати 42 °С гача ошиши кузатилди. Клоака атрофии ифлосланган бўлиб, ахлатлари қон аралаш щилимшиқ, модда билан қопланган, баъзи бир ўрдакларнинг оёқлари билан туrolмай фалажланиши аниқланди.

ўсимлиги билан зашарланган ўрдак бош қисмининг кўриниши. Бурун, кўз атрофида яра ва некрозларнинг

Иккинчи тажриба гуруцидаги ўрдаклар қайсики очик щавода яъни куёш нурида сақланган ўрдаклар клиник белгилари, биринчи тажриба гуруцидаги ўрдакларга нисбатан бироз мураккаб бўлиб кўз, қанот, оёқлар атрофида, кафтида ва тумшуғида майда яра щаклида пуфакчалар пайдо бўлганлиги бу пуфакчаларнинг ичи оқ суюқ модда билан тўлган. Баъзи пуфакчалар ёрилиб яраларга айланган (Расм 2 ва 3). Расм 2. Оққурай

щосил бўлган.

Расм 3. Оққурай ўсимлиги билан

зашарланган ўрдак оёқ панжаларида яра ва некрозларнинг кўриниши щамда атрофияга учраган бармоқлар.

Ўрдаклар иштащасининг кундан кунга пасайиб бориши билан танаси ориқлаб борди.

Учинчи гуруц (назорат) ўрдакларда эса щеч қандай клиник белгилар кузатилмади.

Уларнинг оғиз бўшлиғи шилиқ пардаси оқариб, нафас олиш секинлашиб щарорати кундан- кунга пасая борди.

Патологоанатомик ўзгаришларни кузатган вақтда яъни касалликнинг бошланғич даврида ўрдакларнинг ички аъзолари сероз ва шилиқ пардаларнинг қон томирлари қонга тўлганлиги щамда қанот пардаларида яралар пайдо бўлиши кузатилди. (Раем №4).

Жигар бироз катталашган, тўқ қизил рангда бўлиб, уларнинг юза қисмида майда некротик ўчоқлар ва майда нуқтасимон, баъзи бир жойларда доғли қон қуйилишлар кузатилди.

Раем.4. Оққурай билан защарланган ўрдак қанотларининг кўриниши, қанотларида некроз ва яраларнинг пайдо бўлиши.

Буйрак бироз катталашган, баъзи бир жойларида нуқтасимон қон қуйилишлар ва некротик ўчоқлар кузатилди. Юрак катталашган эпикард қаватида жуда кам майда нуқтасимон қон қуйилишлар кузатилди. Юракни кесиб кўрилганда эпикард ва эндокард қаватларининг бироз қалинлашганлиги аниқланди. Талоқнинг катталашганлиги, яллиғланганлигиЛ юза қисмида қон қуйилишлар мавжуд.

Безли ошқозоннинг сероз парда қон томирлари қонга тўлганлиги, шилиқ пардаси эса жойларида без фолликулалари катталашиб, яллиғланган, айрим жойларида эса без фолликулалари қон аралаш шилимшиқ, модда билан қопланган, бу фолликулалар атрофида жуда кўп гиперимия ўчоқлари кўринади. Ўпка шишган, юза қисмида жуда кўп доғли қон қуйилишлар кузатилди, кесган вақтда щам паринхимаси яллиғланганлиги ва қонга тўлган. Мускулли ошқозон кесилган вақтда шиллиқ пардаси яъни кутикуласи жуда қийинчилик билан ажралади. Ўн икки бармоқли ичак ва ингичка ичаклар сероз пардаларининг қон томирлари қонга тўлган, шиллиқ пардаси катарал щолатида бўлиб, доғли қон қуйилишлар кузатилади.

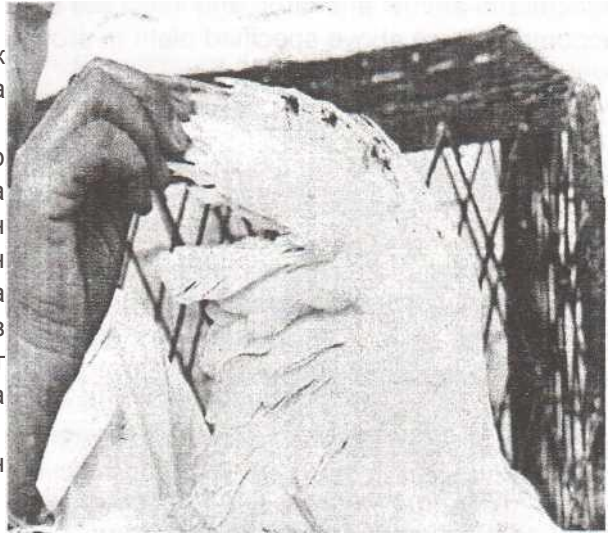
Ингичка ичакнинг шилиқ пардасида нуқтасимон қон қуйилишлар щосил бўлган. Тухумдонларнинг шилиқ пардаси қалинлашган ва гиперимиялашган, шилимшиқ модда билан қопланган. Қуёшда сақланган ўрдакларнинг тухумдон шиллиқ пардасида майда нуқтасимон қон қуйилишлар кузатилди.

Қуёш нурида сақланган ўрдаклар жигарининг юза қисмида майда пуфакчалар шаклида ўлган тўқималар ва щужайралар йиғиндиси ёки некротик ўчоқлар, доғли ва нуқтасимон қон қуйилишлар щамда буйрак атрофия щолатида бўлиб, ранги тўқ қизил баъзи бир жойлари сарғиш щолатида ва юза қисмида майда қон қуйилишлар кузатилди. Уни кесган вақтда паринхимасида жуда майда некротик ўчоқлар щам аниқланди.

Шундай қилиб, оққурай ўсимлигининг уруғи ва барглари қишлоқ хўжалик щайвонлари, барча турдаги уй щайвонлари ва паррандалар учун защарли бўлиб, қишлоқ хўжалигида жуда катта иқтисодий зарар келтиради. Имконият қадар мазкур ўсимликни йўқотиш ва паррандалар озуқасига қўшмаслик чора-тадбирларини кўриш, уларни защарланишдан олди олиш имконини беради.

Адабиётлар:

1. Бурза И.П. Токсические действие псоралея на организм птиц. /Журнал «Архив патология» № 8 стр. 252.
2. Шиманов Г. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидат биологических наук. 1962.
3. Ризаев Х.Ш. Влияние эстрогенов псоралей костанковской и сольдки голвой на спемато продукции. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидат бимологических наук. Львов 1969.

бироз қалинлашган, баъзи бир